

УДК 631.11:339.564(477.73)

*Н. Е. Волкова,
Миколаївський національний аграрний університет
В. С. Оплята,
Миколаївський національний аграрний університет*

РОЗВИТОК ЕКСПОРТНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВ АГРАРНОГО СЕКТОРУ МИКОЛАЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

У статті розглянуто оцінку та розвиток експортного потенціалу підприємств як вагомого чинника впливу на економічне зростання. Розроблені пропозиції щодо напрямку підвищення експортного потенціалу на перспективу.

The article considers the evaluation and development of export potential enterprises as an important factor of influence on economic growth. The offers on the direction of increasing the export potential for the future.

Ключові слова: експорт, експортний потенціал, експортний потенціал підприємства, напрямки експортного потенціалу.

Key words: export, export potential, enterprise export potential, directions export potential.

ВСТУП

Актуальність розвитку експортного потенціалу аграрних підприємств зростає в умовах глобалізації і міжнародної інтеграції, трансформації міжнародних економічних відносин і структури світової агропродовольчої системи. Вказані проблеми тісно пов'язані з підвищенням ефективності експортного потенціалу Миколаївської області, що залежить від системи світового господарства та пропозицій щодо напрямку експортного потенціалу на перспективу.

На сучасному етапі розвитку світового господарства експорт є інструментом активізації наявних і потенційних конкурентних переваг національної економіки у світовому господарстві.

У сучасних умовах важливим питанням є активізація зовнішньоекономічної діяльності вітчизняних підприємств, в першу чергу експортної діяльності. Її стан впливає на розвиток економіки держави загалом, на стан платіжного балансу та, зрештою, на добробут населення.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Дослідженню різних аспектів експортного потенціалу на різних рівнях присвячені праці багатьох зарубіжних та вітчизняних учених, зокрема М. Портера, П. Самуельсона, М. Сейфуллаєвої, Р. Бутгева, О. Волкодавовой, В. Михайловського, В. Рогачова, Д. Лук'яненка, А. Поручника, Л. Антонюк, Т. Циганкової, В. Гейця,

Б. Кваснюка, Т. Скорнякової, М. Якубовсько-го, В. Сіденко, Т. Марченко, М.Т. Шафікова, А.Я. Степанова, Н.В. Іванової, О.М. Кириченко, О.М. Сальник, І. Скорнякової, О.В. Шебаніної, В.В. Юхименко та ін. вчених. Значна увага приділяється проблемам експортного потенціалу в роботах вітчизняних науковців, причому вони, як і російські автори, визначення цієї категорії пов'язують з різними за рівнями суб'єктами економіки — країною у цілому, регіоном, галуззю чи видом діяльності, окремим підприємством, а також з конкурентоспроможністю товарів чи конкурентними перевагами. У той же час, підходи окремих науковців до визначення цієї сутності значно різняться між собою за основними характеристиками.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою написання статті є розкриття сутності експортного потенціалу, розвитку експортних можливостей аграрних підприємств та обґрунтування рекомендацій щодо удосконалення напрямків підвищення експортного потенціалу на перспективу.

РЕЗУЛЬТАТИ

Експорт розглядається як вивіз за межі країни товарів для реалізації їх на зовнішньому ринку або як кількість та вартість вивезених за кордон товарів. Однак, якщо розглядати експорт як вагомий чинник впливу на економічне зростання, на інтеграцію країни у світове господарство, то він набуває ознак потенціалу [1, с. 23].

Експортний потенціал — спроможність суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності постійно виявляти та відтворювати свої конкурентні переваги на світовому ринку відповідно до умов середовища, що постійно змінюється [1, с. 24].

Д. Стеченко вважає, що експортний потенціал є обсягом благ, які національна економіка може виробляти та реалізувати за своїми межами, а також її здатністю відтворювати свої конкурентні переваги на світогосподарській арені [4, с. 14].

Експортний потенціал підприємства визначають як динамічну складову його економічного потенціалу, організаційно-технічна структура якого підпорядковується місії і цілям підприємства з врахуванням дії чинників зовнішнього середовища та внутрішнього стану і забезпечує стабільні обсяги продажів із встановленим рівнем рентабельності на ринках далекого і близького зарубіжжя. Тому доцільним

буде визначити експортний потенціал як готовність, спроможність підприємства здійснювати зовнішньоекономічну діяльність, зокрема експортну діяльність, яка полягає у виході на цільові зовнішні ринки збуту. Визначення факторів, що впливають на формування експортного потенціалу, дозволить проаналізувати сучасний стан та можливості експортної діяльності, а відповідно відкріє шляхи розвитку та активізації використання експортного потенціалу [2].

Маючи системну сутність, експортний потенціал підприємства уособлює в собі симетричні властивості потенціалів підприємства і зовнішнього ринку і віддзеркалює глибину і масштаби їх взаємодії та рівень міжнародної конкурентоспроможності підприємства. Це дозволяє визначити експортний потенціал підприємства як інтегровану сукупність активів підприємства, які використовуються для здійснення міжнародної економічної діяльності і забезпечують конкурентоспроможність підприємства на зовнішньому ринку. Ефективна діяльність підприємств залежить від збільшення виробничого потенціалу, підвищення конкурентоспроможності продукції, що випускається, і вивчення попиту і пропозицій на внутрішньому і зовнішніх ринках [8, с. 42].

Одним із важливих аспектів, який дозволяє встановити наявний експортний потенціал підприємства, є його оцінка. На думку Т.М. Мельник, оцінка експортного потенціалу підприємства здійснюється у двох напрямках:

- визначення структури виробництва і реалізації продукції у межах планових показників роботи підприємства;

- визначення структури виробництва і реалізації продукції із урахуванням резерву ненавантажених виробничих потужностей підприємства та за умови впровадження у виробничий процес заходів щодо модернізації, реорганізації, реконструкції [6, с. 243].

Експерти вважають, що на український експорт впливає комплекс таких факторів:

- низька конкурентоспроможності української продукції;

- важкий фінансовий стан більшості підприємств, що практично унеможливує здійснення за рахунок внутрішніх ресурсів інвестування перспективних, орієнтованих на експорт проектів;

- штучне стримування курсу гривні, яка звужує можливості використання курсового фактора з метою просування експорту;

— недостатній розвиток вітчизняних систем сертифікації і контролю якості;

— зростання цін на експортні послуги й експортні поставки (20% ПДВ);

— нестача кваліфікованих кадрів і досвіду роботи у сфері експорту на більшості українських підприємств;

— збереження елементів дискримінації українських експортерів за кордоном, застосування методів обмежувальної ділової практики;

— низький світовий рейтинг надійності України для кредитів та інвестицій, що утруднює використання іноземних фінансових ресурсів для розвитку експортного потенціалу країни;

— невідповідність окремих норм українського законодавства міжнародним;

— високі податки.

Сприятливі природно-кліматичні умови Миколаївської області, її родючі землі створюють умови для інтенсивного виробництва сільськогосподарської продукції та подальшої її переробки і експорту до інших країн. Щороку область експортує понад 500 тис. т пшениці, стільки ж ячменю та кукурудзи до країн Близького Сходу, Північної Африки, Іспанії, Італії. Миколаївська область володіє значним експортним потенціалом, 334 підприємства та організації займаються експортом товарів та послуг, 262 — імпортними операціями. Лідуючі позиції серед районів області за обсягами експорту займають такі райони, як Жовтневий, Врадіївський, Веселинівський та м. Миколаїв. Підприємства регіону підтримують ділові стосунки з партнерами 111 країн світу. Експорт сільськогосподарської продукції Миколаївської області за січень-липень 2011 р. склав 772,4 млн дол. США. За цей період відбулося нарощення обсягу експорту сільськогосподарської продукції на 2,1%. Найбільші обсяги експорту товарів забезпечили такі підприємства: ТОВ СП "Нібулон", ПрАТ "Новоодеський райагрохім", ДПСП "Сонячне", ДП "Племрепродуктор" "Степове". Основними експортерами зернових культур у регіоні є такі зернотрейдери, як ТОВ СП "Нібулон", Євросервіс, "Віталмарагро", концерн "Прометей" [7].

Майже жоден сільськогосподарський товаровиробник Миколаївської області не має можливості експортувати продукцію чи сировину самостійно. Адже для цього потрібні великі кошти, великі обсяги експортованої продукції, знання світових ринків і транспортних можливостей.

У Миколаївській області сільськогосподарські підприємства у своїй більшості займаються виробництвом зернових культур, так у валовому зборі продукції рослинництва на них припадає більше 95%. У структурі виробництва зернових та зернобобових культур переважає пшениця, ячмінь та кукурудза. Дуже незначним є виробництво квасолі, гречки та проса. Проте, не зважаючи на їх незначний валовий збір, виробництво даних культур з кожним роком збільшується. У структурі експорту Миколаївської області переважає частка продукції рослинництва. Найбільш рентабельним є продаж пшениці (25,68% у 2011 р.), найменш — насіння соняшнику (4,05% у 2010 р.). Розвитку зерновиробництва в регіоні сприяють наявні природні ресурси.

Проведений нами аналіз дає змогу стверджувати, що експорт Миколаївської області не є високотехнологічним, тобто експортується переважно сировина та вироби, створення яких не потребує високих технологій. Експорт цих товарів постійно нарощує свої обсяги. Експорт товарів, які є високотехнологічними, навпаки скорочується. Ці факти не відповідають концепції зовнішньоекономічної політики, яка наголошує на необхідності розвитку саме високотехнологічного експорту. Також питома вага Миколаївської області у зовнішньоекономічній торгівлі України досить мала — 2,2%, не дивлячись на те, що об'єми експорту зростають. Але при цьому кількість підприємств протягом останніх десяти років продовжує зменшуватися. Для того щоб залучити нові підприємства у сферу зовнішньоекономічної діяльності, необхідні міри з боку державних та регіональних органів влади.

Проблеми розвитку експортного потенціалу є особливо актуальною для України, у тому числі і в Миколаївській області, де:

— недостатньо розвинені правові та економічні механізми формування експорту;

— недостатньо використовуються методи державної підтримки експорту, розробки, реалізації та оцінювання ефективності програм розвитку експортної діяльності;

— є можливість підвищення ефективності використання природних ресурсів та переваг територіального поділу праці;

— зменшення рівня безробіття, що може покращити ринок праці;

— підвищення конкурентоспроможності галузей сільського господарства, що допомо-

же удосконалити рівень виробництва і якість продукції;

— проведенні експертизи законопроектів та інших нормативних актів, які впливають на розвиток підприємств експортного потенціалу.

Головним аспектом зазначеної проблеми є визначення джерел оновлення експортного потенціалу, пошук важелів для стимулювання його розвитку, адже саме від рівня експортного потенціалу в більшій мірі залежить якість присутності вітчизняного підприємства на зовнішньому ринку.

Слід визнати, що необхідно прийняти комплекс дієвих засобів економічного характеру щодо державної підтримки українського експорту.

Тому особливо цінним є основні шляхи покращення експортного потенціалу. На думку В.А. Ровенської, до них належать: визначення галузевих та регіональних пріоритетів експортування та розробка стратегій регіональної присутності експорту; визначення напрямків та впровадження системи заходів по підвищенню експортних можливостей основних секторів регіональної економіки; створення регіональної організації сприяння експортуванню [5, с. 18].

Для перспективного розвитку експортного потенціалу Миколаївської області необхідно впровадити наступні заходи:

1) збільшити випуск продукції сільського господарства на основі сучасних технологій переробки, зберігання, пакування, транспортування та реалізації продукції;

2) забезпечити експортну спеціалізацію у виробництві високоякісних агропромислових товарів;

3) збільшити обсяги експорту продукції агропромислового комплексу;

4) підвищити частку готової продукції в експорті досліджуваного регіону;

5) сприяти активному залученню іноземних інвестицій в аграрний сектор економіки.

ВИСНОВКИ

Отже, необхідно невідкладно формувати в Україні сприятливі економічні, організаційні, правові та інші умови для розвитку й ефективного використання її експортного потенціалу, а також створювати механізми державної фінансової, податкової, інформаційно-консультативної, маркетингової, дипломатичної та інших видів допомоги вітчизняним експортерам.

Вимоги ринку зумовлюють те, що розвиток аграрного виробництва і експорт продукції аг-

рарних підприємств повинен ґрунтуватися на досягненнях науково-технологічно-технічного прогресу, здобутках науки, прискоренні інноваційних процесів. Забезпечення інноваційного напрямку розвитку експорту аграрних підприємств є єдиним шляхом вирішення зазначених проблем.

Розвиток експортного потенціалу аграрного підприємства має забезпечити зміцнення потенціалу в майбутньому у порівнянні з поточним його станом, підґрунтям чого є розробка системи заходів відповідно до визначених резервів нарощування та підтримки експортного потенціалу.

Література:

1. Аметова Э.И. Экспортный потенциал предприятий АПК как показатель эффективности их функционирования на внешнем рынке / Э.И. Аметова // Культура народов Причерноморья. — Симферополь, 2009. — №81. — С. 21—24.

2. Бурлака О.О. Розробка системи напрямків розвитку експортного потенціалу в Україні / О.О. Бурлака // Збірник студентських наукових праць 2010. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://udau.edu.ua/library.php>

3. Варналій З.С. Регіони України: проблеми та пріоритети соціально-економічного розвитку: монографія / З.С. Варналій. — Київ: Знання України, 2010. — 498 с.

4. Волкодавова Е.В. Экспортный потенциал промышленных предприятий: теория, методология, практика: монография / Е.В. Волкодавова. — Самара: Самар. гос. экон. ун-та, 2007. — 14 с.

5. Крушницька Г.Б. Экспортный потенциал региона та шляхи покращення його використання (на прикладі чернівецької області): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. экон. наук за спец. 08.05.01. / Г.Б. Крушницька: — Київ: Київський національний економічний університет, 2009. — 17 с.

6. Мельник Т.М. Экспортный потенциал Украины: методология оценки та анализ / Т.М. Мельник // Экономика. — 2008. — С. 221—245.

7. Основні показники економічного розвитку Миколаївщини: Статистичний збірник. — Миколаїв: Миколаївське обласне управління статистики — 2011 р.

8. Юхименко В. Экспортный потенциал Украины / В. Юхименко // Политика і час. — 2010. — № 12. — 35—41 с.

Стаття надійшла до редакції 06.11.2012 р.